

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ירמיהו פרקים ה'-ו'

פרק ה'

התקוה לתשובת העם שעלתה בפרקים הקודמים מתנפצת לנגד עיני ירמיהו בפרקנו. חטאים חמורים בתחומי המוסר והצדק, וכן חטאי בגידה בה' פשטו בכל שכבות העם, מפשוטי העם ועד המנהיגות הבכירה, וקרבו במהירות את קיצה של ירושלים.

1 'שוטטו בחוצות ירושלים...' (א) במקום אפשרות החזרה בתשובה שממנה נואש הנביא, עולה כאן פתרון אחר - הצלת ירושלים על ידי הצדיקים שבקרבה.

(א) אפשרות דומה עלתה כבר בסיפור הפיכת סדום (בראשית י"ח, כג-לב). איזו עיר נמצאת במצב גרוע יותר על פי השוואה זו?

(ב) 'אם אִמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר, וְנִשְׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבְרָתִי' (בראשית י"ח, כו). **ראב"ע:** 'בתוך העיר - שהם יראים את ה' בפרהסיא, וכן 'שוטטו בחוצות ירושלים'. מהו הרעיון המשותף שמצא ראב"ע בסיפור הפיכת סדום ובנבואתנו, ומדוע זהו תנאי חשוב להצלת העיר?

2 'אֲשֶׁר שִׁמְתִי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חֶק-עוֹלָם וְלֹא יַעֲבֹרְנָהוּ' בפסוקים כא-כג מוכיח הנביא את העם על מריו, ומתאר את גבורת ה' ושליטתו בים משעת הבריאה. חשבו - מה תפקידו של הים בתוכחה? התייחסו להשוואה בין העם לים, ולמשמעות הכפולה של המילה 'חוק'.

3 בפסוק כד מובא חוק טבע אחר - מחזור הטבע החקלאי, הגשמים היורדים בעיתם. במה שונה הביקורת כאן מהביקורת בפסוקים הקודמים? שימו לב גם לעונש המושת על העם בפסוק כה.

פרק ו'

נסיונות התיקון וההתרעה של ירמיהו לא נשאו פרי. בהמשך לתיאורי החורבן בפרק ד', מנבא ירמיהו גם בפרקנו על אירועי החורבן העתיד לבוא מצפון. תקוותו של ירמיהו לתיקון המצב הולכת ומתמעטת, ולכן גם הקריאה לתשובה בפרקנו מצטמצמת ולעומת זאת נבואות הזעם והפורענות מתגברות ומחריפות.

4 'על-מי אַדְבָּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמְעוּ' (י) הנביא מתלונן ומביע את תסכולו על אטימותו של העם לדבר ה' שבפיו.

א) עיינו בפסוק יא - גם בפסוק זה מתואר דבר ה' שבקרב הנביא. כיצד מהווה פסוק זה מידה כנגד מידה ביחס לפסוק הקודם?

ב) תיאור דומה של חויית הנבואה מופיע בפרק כ', ח-ט: 'כִּי-מִדֵּי אַדְבָּר אֶזְעַק חֶמְס וְשֵׁד אֶקְרָא כִּי-הִיָּה דְבַר-ה' לִי לְחֶרֶף וּלְקֶלֶס כָּל-הַיּוֹם. וְאִמְרֹתַי לֹא-אֶזְכְּרוּ וְלֹא-אֶדְבַּר עוֹד בְּשִׁמּוֹ וְהִיָּה בְלִבִּי כְּאֵשׁ בְּעֶרְת עֶצֶר בְּעֶצְמֹתַי וְנִלְאִיתִי כְּלָכַל וְלֹא אוֹכַל'. מה ניתן ללמוד משני המקומות על מהות הנבואה?

5 בפסוקים טז-יז מציע הנביא לעם שתי הצעות, ושתיהן נדחות על ידו. מהם שני מקורות הידיעה שמהם היה לעם ללמוד, ומהי ההדרגה הקיימת בין שתי ההצעות שמציע הנביא? (ראו יחזקאל ל"ג, ב-ג). שימו לב גם לקשר בין כל הצעה לתוצאתה.

6 'לְמַה-זֶּה לִי לְבוֹנָה מִשְׁבָּא תְּבוּא וְקִנְיָה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מִיָּחֶק' (כ) - הנביא מותח כאן ביקורת על עבודת הקרבנות במקדש.

א) מדוע מתייחס הנביא תחילה דווקא לבשמים - לבונה וקנה? חשבו על היחס בינם ובין הקרבנות הנזכרים בהמשך. העזרו בדברי **הרד"ק**: 'שהיו מביאין אותה מארץ רחוקה לקטורת, כי לא היתה נמצאת בארץ ישראל. או שהזכיר השניים (לבונה וקנה) והוא הדין לכל האחרים מסממני הקטורת. והקטורת היתה באה להכשיר הקרבן, ואם הקרבן אינו נרצה לפני למה תטרחו להביא הכשרון (=המכשיר), שהוא הקטורת?'

ב) ממה נובעת התנגדות הנביא לקרבנות בפסוקנו? עמדו על הקשר לסוף הפסוק הקודם (יט).

'עלותיכם לא לרצון וזבחיכם לא-ערבו לי'

באידיאה הישראלית גלום היה שינוי ערכים דתי יסודי, כנגד העולם האלילי. את היחס שבין האל ובין העולם היא יכולה לתפוס רק תפיסה אחת - חסד. העולם הוא רצון האל, הגשמת דברו, גלוי של מידת החסד והטוב. הדת היא מתנת חסד שנתן האל לאדם כדי לרוממו ולהעלותו, בה גלה האל את עצמו, את 'שמו', לאדם, בה הודיע לו את דרכיו את מידותיו, את רצונו. האידיאה הזאת ביטלה את הערכת הפולחן כערך מוחלט ועליון כמו שמעריכה אותו האלילות. באלילות יש לפולחן ערך על אלוהי. בפולחן (האלילי) תלוי גורל חיי האלוהות. במקדש האלילי תלוי גורל חיי האלוהות. במקדש (האלילי) שומר הכהן את משמרת חייהם מותם ותחייתם של האלים עצמם, ואילו לפי אמונת ישראל אין לפולחן שום ערך על אלוהי ואין 'גורל' האל תלוי בו משום בחינה. תורת הפולחן הישראלית אינה אלא מצוה אלוהית, מגילויי החסד האלוהי. אין לאל 'צורך' בה, היא רק מתנת קודש לאדם. תכליתה לשמש סמל וכלי למשמרת דעת האלוהים שנתן האל לאדם. אמצעי לקידוש שמו, מזכרת בריתו. מפני זה ערך הפולחן הוא לא מוחלט אלא מותנה. ערכו בהיותו סמל לחסד האלוהי ולבריתו עם האדם. אם ניטל ממנו ערך זה באשמת האדם, הרי הוא נהפך לכלי ריק, לחרס נשבר... הפולחן הוא לא חסד האדם עם האל אלא חסד האל עם האדם... הדרישה של ירמיהו מתאימה לכל מטבע נבואתו: לא זבח, אלא דברי ברית. הניגוד הוא: מעשי פולחן חיצוניים לעומת אמונת אמת וקיום נאמן של התורה... אם ירמיהו אומר שהאל אינו רוצה בעולה ומנחה של 'העם הזה', אין זה אלא מפני שמעשיהם רעים... ואם הוא אומר שזבחייהם לא ערבו לה' מפני שלא הקשיבו אל דבריו... הרי הוא רומז שאם הם מקשיבים זבחייהם ערבים לו.

(י' קויפמן, תולדות האמונה הישראלית, כרך ג')

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לירמיהו פרקים ה'-ו'

פרק ה' (י) **עֲלוּ בְשֵׁרוֹתֵיהֶּ וּשְׁחַתּוּ וְכֹלֵה אֶל-תַּעֲשׂוּ:** הנביא קורא לאויב לעלות למלחמה ביהודה, המשולה לכרם שבה נטועות שורות של גפנים, אולם מבקש שלא תהיה כאן השמדה מוחלטת.

(כד) **שִׁבְעַת חֳקוֹת קִצִּיר יִשְׁמֶר-לָנוּ:** ה' מגן על היבול בתקופה הרגישה של הקציר, בין פסח לשבועות.

(כו) **כִּי נִמְצְאוּ בְעַמִּי רָשָׁעִים יִשׁוּר כֶּשֶׁךְ יְקוּשִׁים הַצִּיבוּ מִשְׁחִית אַנְשִׁים יִלְכְּדוּ:** הרשעים שבעם מתוארים כציידיים הרואים את טרפם ומתכופפים כדי שלא יראו אותם, ומניחים מלכודות. כך הם ממלאים את ביתם בשלל גזול.

פרק ו' (א) **הַעֲזוּ בְנֵי בְנֵי מִן מִקְרַב יְרוּשָׁלַם וּבְתִקְוֵעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל-בֵּית הַכֶּכֶם שְׂאוּ מִשְׁאֵת:** הנביא רואה את האויב בא מצפון וקורא לאנשי בנימין לברוח ולאנשי תיקוע לתקוע בשופר כדי להתריע על הסכנה, ולהבעיר משואות המודיעות על האויב הקרב.

(ד-ה) **אִי לָנוּ כִּי-פָנָה הַיּוֹם כִּי יָנֹטוּ צִלְלֵי-עַרְב. קוּמוּ וְנַעֲלֶה בְלִילָה וְנִשְׁחִיתָה אַרְמְנוֹתֶיהָ:** האויב יבוא ללחום בירושלים אף בשעות הלילה, שבהן לא מקובל להלחם.

(כו) **בַּחֹן נִתְתִּיךְ בְּעַמִּי מִבְּצָר וְתִדַּע וּבְחַנְתָּ אֶת-דְּרָכֶם:** תפקיד הנביא הוא לבחון את מצבו הרוחני של העם בטרם תבוא עליו פורענות, ומסקנתו היא שהעם כולו מלא חטא.